

Dygo, Marian

"Sztuka pobrzeża Bałtyku", Warszawa 1978 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 70/3, 577-578

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Autor ustala czas powstania klasztoru na lata 1255—1258, po pierwszej nieudanej fundacji w latach 1237—1241, łącząc jego założenie z osobą księcia Władysława opolskiego. Małopolskie pochodzenie konwentu rudzkiego związane jest z planami tego księcia co do opanowania małopolskiej części dawnej dzielnicy seniorackiej. Najintensywniejszy rozwój gospodarki klasztornej przypada na drugą połowę XIII wieku; prowadzono tu wówczas kolonizację na prawie niemieckim.

S. Rybandt poświęca też dużo uwagi zagadnieniu immunitetu dóbr klasztor-nych (przyuszczalnie początek XV w.), zagadnieniu kontaktów zewnętrznych konwentu, jego składu społecznego oraz roli kulturalnej.

Z. M.

Sąsiedzi i inni, red. Andrzej Garlicki, „Czytelnik”, Warszawa 1978, s. 264.

Esej historyczny jako tekst uwolniony od obowiązku wyczerpania wszystkich za i przeciw, przyprawiony subiektywizmem autora jest szalenie wdzięczną formą literacką. Także temat: jak my widzieliśmy (widzimy) innych i jak oni widzieli (widzą) nas budzi niezmiennie zainteresowanie czytelników. Dlatego też zbiór esejów historycznych „Sąsiedzi i inni” sygnowany przez Andrzeja Garlickiego jako redaktora i podpisany piętnastoma nazwiskami znanych historyków zniknął z księgarń natychmiast po ukazaniu się.

Mimo wielu różnic w podejściu do tematu tworzy się z tych esejów wyraźna całość. Wylania się obraz rozszerzającej się i pogłębiającej wiedzy Polaków o „sąsiadach i innych”, przeplatają się w nim okresy ksenofobii i otwartości naszej kultury. Jednocześnie widać wyraźnie częstą irracjonalność naszych sympatii i antypatii. Dotyczy to także stosunku innych nacji do Polski. W tym kierunku jednak wszystkie odniesienia były słabsze, wiedziano o Polsce mniej niż my wiedzieliśmy o innych narodach i krajach, nie zawsze nasze sympatie były odwzajemniane.

Niniejsze teksty ukazywały się najpierw pojedynczo w tygodniku „Kultura” i dopiero później zrodziła się myśl wydania ich w formie książkowej. Stąd nierówność szkiców jeżeli chodzi o zakres chronologiczny czy tematyczny (np. „Potomkowie Lecha i Czecha” i „Orientalność polska”). A także to, że zabrakło w tym zbioru na przykład eseju o Słowianach Południowych czy o Grecji.

M. W.

Sztuka pobrzeża Bałtyku, PWN, Warszawa 1978, s. 438.

Tom zawiera referaty i komunikaty wygłoszone na sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki w Gdańsku w listopadzie 1976 r. Dwudziestu autorów podjęło problematykę geografii artystycznej pobrzeża Bałtyku koncentrując się głównie na terenach objętych obecnymi granicami Polski. Połowa wystąpień dotyczy średniowiecza. I tak Z. Radacki omawia początki architektury na Pomorzu Zach., które datuje na lata 80-te XII w. i wiąże z wpływami duńskimi, aby omówić dalej rozwój zachodniopomorskiej, ceglanej i kamiennej, architektury kościelnej XIII w. Z. Krzymuska analizuje topografię zabytków późnośredniowiecznej (1450—1525) rzeźby zachodniopomorskiej i wskazuje na dużą rolę kościoła oraz feudałów (mniejszą mieszczaństwa) w ożywieniu tamtejszej twórczości rzeźbiarskiej. Pomorza Zachodniego dotyczy w dużej mierze twórczość architektoniczna Henryka Brunsberga, którą omówił N. Zaskę (Greifswald). Obiektem dociekań stała się

również sztuka sakralna innych terenów. M. Kutzner omówił fenomen uniformizmu warmińskiej gotyckiej architektury sakralnej i związał go z unifikacją gustów fundatorów oraz szczególnym solidaryzmem społecznym na Warmii. A. Labuda zastanawiał się nad postawami ludzi XV w. wobec śmierci analizując ideową wymowę predelli ufundowanej przez gdańskiego burmistrza Bischofa dla jednej z kaplic kościoła NMP w Gdańsku. Zwrócił uwagę na ewentualny wkład Bischofa do powstania programu ideowego predelli. Komunikat A. Karłamowskiej dotyczy gotyckich malowideł chełmińskich i wschodniopomorskich przedstawiających statyczne postacie ludzkie i roli tego motywu w pouczeniu wiernych. Z kolei J. Obłak omówił gotyckie tabernakula w diecezji warmińskiej. Kilka wypowiedzi dotyczy świeckiej sztuki gotyckiej. J. Frycz zajął się architekturą krzyżackich zamków konwentualnych i wskazał na rolę zakonów żebrzących, biskupów i warsztatów miejskich w formułowaniu programu architektonicznego tych budowli. J. Domasławski omówił program ideowy i system dekoracyjny malowideł ściennych z zamków krzyżackich, biskupich i wewnątrz budynków miejskich Prus. Natomiast J. Domagała przedstawił etapy budowy ratusza Głównego Miasta w Gdańsku w latach 1327—1556. Sztuką nowożytną zajął się J. Białostocki w referacie "Obszar nadbałtycki jako region artystyczny w XVI w.". Podkreślając jednolitość artystyczną tego obszaru w okresie gotyku wydobyl nowe elementy określające ową jedność w XVI w.: reformację i dominację renesansowej sztuki niderlandzkiej. Wpływami niderlandzkimi w XVI w. zajął się też L. Kalinowski ("Niderlandyzm w Gdańsku"), zaś J. Chrościcki przedstawił drogi przenikania form rubensowskich do sztuki gdańskiej XVII w. T. Chrzanowski omówił alegorię Kościoła z tryptyku kościoła w Skalitach k. Olsztyna i ustalił, że autorem koncepcji ikonograficznej był S. Hozjusz. J. Poklewski zajął się warmińskimi kościołami odpustowymi z XVII—XVIII w., zaś M. Puciata omówiła *retabulum* z Domanowa (woj. łódzkie) z roku ok. 1600. "«Album Dewitza» — nieznanne źródło ikonograficzne z poł. XVIII w." M. Kałamajskiej dotyczy zespołu widoków architektonicznych 26 miejscowości dawnych Prus Królewskich i Książęcych. Ponadto J. Teodorowicz zajęła się eksportem dzwonów gdańskich w głąb Polski w XVI—XVIII w., M. Kilarzki omówił prace restauracyjne w zamku malborskim w I poł. XIX w., a J. Stankiewicz poruszył problemy związane z odbudową Gdańska. Uzupełnieniem tego cennego, jak widać, wydawnictwa jest bogaty materiał ikonograficzny.

M. D.

Badania nad historią gospodarczo-społeczną w Polsce (Problemy i metody), PWN, Warszawa — Poznań 1978, s. 284.

Jest to pozycja wydana z okazji czterdziestolecia pracy naukowej i dydaktycznej prof. Władysława Rusińskiego. Wzorem każdej tego rodzaju publikacji okolicznościowej, składa się ona z szeregu artykułów o tematyce związanej z zainteresowaniami naukowymi jubilata.

Księgę, zawierającą 26 artykułów, podzielono na cztery części grupujące rozprawy o zbliżonej problematyce.

Część pierwsza, nazwana „Opracowania ogólne” gromadzi teksty dotyczące zagadnień metodologicznych, problemów i metod badania zjawisk gospodarczo-społecznych. Wśród nich rozprawy: W. Kuli „Zacofanie gospodarcze w perspektywie historycznej”, J. Tomaszewickiego „Akumulacja kapitału w Polsce. Tendencje generalne”, J. Topolskiego „Problemy modelowego ujęcia dziejów gospodarczych Polski”, A. Wyczańskiego o zasadności porównywania poziomów życia gospodarczego krajów w okresie przedstatystycznym i in.